

Palamulla maastikukaitseala moodustamise väljatöötamise kavatsus

1. Kaitsekorra muutmise vajadus

Kavandavatav Palamulla maastikukaitseala (edaspidi ka *kaitseala* või *Palamulla MKA*) asub Rapla maakonnas Rapla vallas. Ala on kaitstud 1973. aastast alates ning hetkel kannab see nime Palamulla karstiala¹. Tallinna Ülikooli ökoloogia instituudi ekspertide hinnangul² on tegu ühe olulisema lookarstialaga Eestis. Kaitseala asub Linnuraba looduskaitseala lõunaserva vahetus läheduses, täpsemalt on see Kodila Linnuraba soostiku soosaar. Otstarbekas on kaitstavat ala laiendada, sest hetkel ei ole Palamulla rabalaama servamäre kaitstud. Looduses on kaks kaitstavat ala omavahel ühenduses, üks on teisest sõltuv. Ala kaitseta jätmisel on oht karstisüsteemi kahjustamiseks, kui selle toiteala veerežiimi muudetakse. Palamulla karstiala on ühtlasi vana kaitsekorraga ala, mistõttu on vajalik kaitsekord määrata looduskaitseadusega³.

Uue kaitse-eeskirja järgi on kaitseala eesmärk kaitsta:

- 1) Palamulla karstiala ja selle maastikuilmet ning kaitsealuseid liike.
- 2) kaitsealust taimeliiki müür-raunjalga (*Asplenium ruta-muraria*) ja selle kasvukohti.

Palamulla karstiala kaitseala välispiiri kavandatakse muuta ning väärtuste kompleks tsoneeritakse tervikuna ühte Palamulla piiranguvööndisse (joonis 1). Kavandatava kaitseala pindala on 8,9 ha. Olemasoleva kaitseala pindala on 7,1 ha.

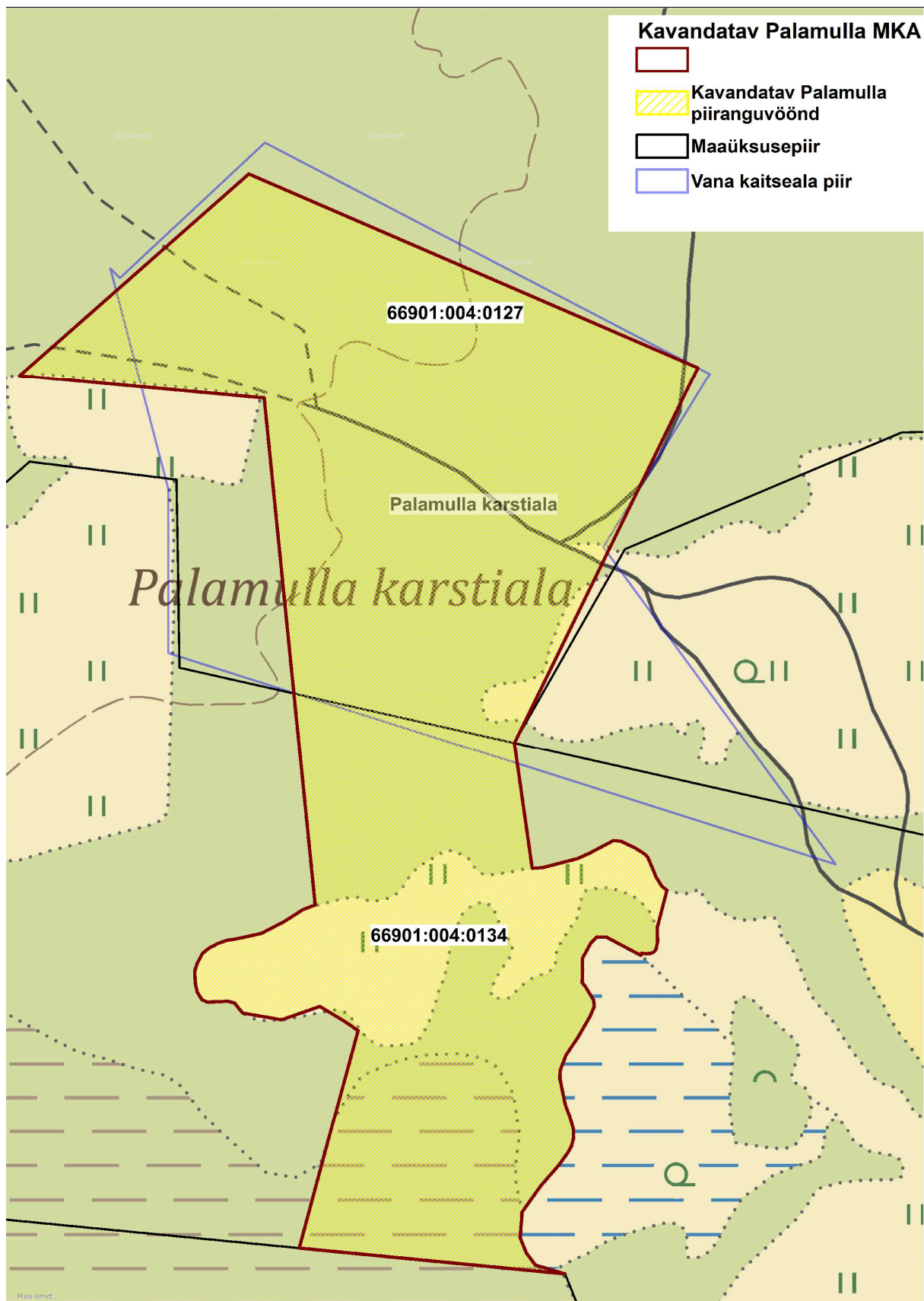
Piiranguvööndi moodustamisega on seotud Viilika (66901:004:0127) ja Üüste (66901:004:0134) katastriüksused. Piiranguvööndis on majandustegevus lubatud, kuid arvestada tuleb piirangutega, mis on vajalikud kaitse-eesmärgiks seatud väärtuste säilimiseks.

Kaitseala piiritlemine on arusaadav, kui piir on looduses jälgitav. Kavandatava Palamulla MKA puhul ei ole selline piiritlemine võimalik ning peamiselt on kasutatud kõlvikupiire ja mõttelisi sirgeid.

¹ Kaitse alla võetud Rapla rajooni TSN Täitevkomitee 25. septembri 1973. a otsusega nr 11.

² Koit, O., Vainu, M. 2019. Palamulla karstiala eksperthinnang. Aruanne

³ Looduskaitseaduse § 91 lõige 1.

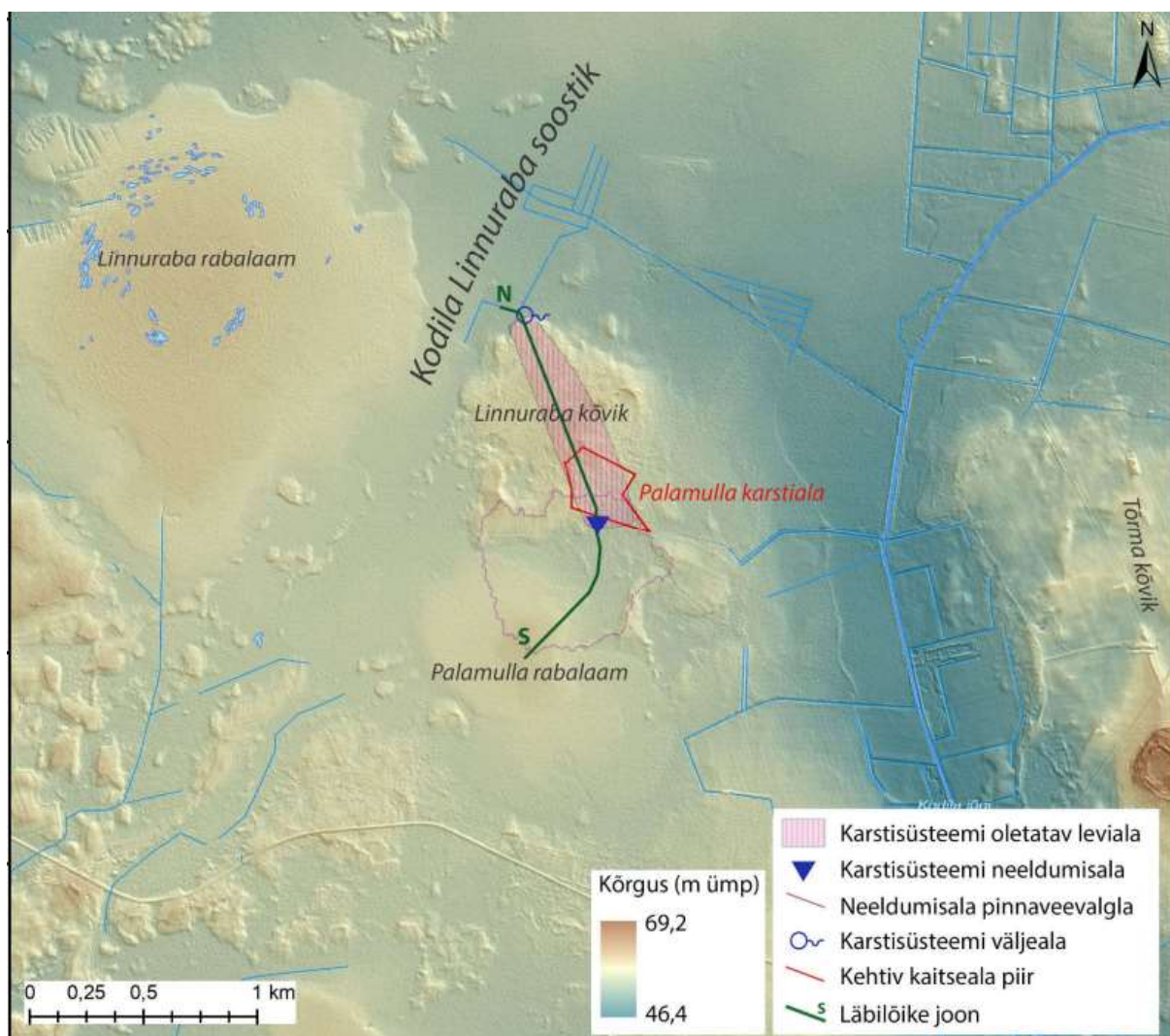

Joonis 1. Kavandatava Palamulla maastikukaitseala uus välispiir ja tzoneering (põhikaart: Maaamet 2022)

2. Väärtuste kirjeldus, ohutegurid

Palamulla karstiala looduskaitsealine väärtus seisneb sealsete karstivormide esinduslikkuses. Vastavad karstivormid on kastjad langatuslehtid, nende vahelised koopad ja avalõhed. Ekspertid tõstavad esile karstialal vaadeldavate avalõhede pikkust. Tähelepanuväärsed on ka karstialal esinevad koopad, kuna lookarstialadel esinevate koobaste kohta on Eestis vähe andmeid.

Sobivad topograafilised ja hüdroloogilised olud on soodustanud Palamulla karstisüsteemi terviklikku ja aktiivset arengut. Võrreldes teiste Varbola-Hagudi vahemiku kõvikutel esinevate lookarstialadega (nt Lipstu nõmm ja Jalase küla lookarstialad) on Palamulla karstiala voolusüsteem suhteliselt kompaktsena neeldumisalast väljealani jälgitav (joonis 2).

Joonis 2. Karstisüsteem koos selle oluliste osadega on hästi jälgitav (Palamulla karstiala eksperthinnang, 2019)

Karstivormide esinduslikkust ohustab raske metsatehnika kasutamine, seda eriti koobaste kohal, mille lagi võib kohati olla vaid 0,2–1 m paksune. Lisaks inimtekkelisele karstivormide kahjustamisele ja langatusohule kahjustavad roopad ala maastikuilmet.

Karstisüsteem funktsioneerib ja areneb tänu liikuvale veele, seega on ohuteguriks sellise ala kuivendamine. Kuivendussüsteemi eesmärk on muuta nii vee looduslikke voolusuundi kui vooluhulkade ajalist varieeruvust, seega ohustaks kraavivõrgu rajamine looduslikuna säilinud hüdroloogilist veerežiimi. Võimalik on läbivoolu katkemine, mille tagajärjel jäävad küll väljakujunenud karstivormid püsima, kuid väheneb karstiala väärtus toimiva karstisüsteemina.

Lubjakivi kaevandamine on samuti ohutegur, mille tõttu häviksid karstivormid täielikult. Turba kaevandamine toitealalt muudab samuti hüdroloogilist režiimi ning ohustab selle funktsioneerimist.

Ala looduslikku maastikuilmet ja selle esteetilist väärtust võib kahandada metsamajandamine. Seda juhul, kui töid teostatakse rasketehnikaga, mis tekitab roopaid. Lisaks kahjustab maastikuilmet ja karstivormide esteetilist väärtust raiejäätmete paiknemine esinduslike osade läheduses. Maastikuilmele on ohuteguriks ka metsa uuenemisel tekkiv liigne põõsaste kasv (nt sarapuu), kui see takistab väärtustega tutvumist.

Kaitsealustest liikidest on alal registreeritud II kaitsekategooria soontaim müür-raunjalg (*Asplenium ruta-muraria*), kes kuulub ühtlasi ohustatud liikide hulka⁴. Liik eelistab kasvada nt paepraos, kiviaial, paljanduval klindil, nii päikselistes kui ka varjulistes kohtades. Karstilõhes on loendatud 2019. aastal 21 puhmikut. Liiki ohustab metsamajandus, kui selle käigus ladustatakse raiejäätmeid liigi kasvukohta. Ühelt poolt ei saa taim enam vajalikku valgust, teisalt võivad taimed otseselt hävida. Kasvukohti ohustab otsese kasvupinna või lähedase ala kinnikasvamine muu taimestikuga (puittaimed, rohttaimed ja samblad), mille käigus keskkonnatingimused muutuvad. Ohuteguriks on ka kaevandamine.

Lisaks on alal kaardistatud III kaitsekategooria lehtsammal kähar põõsassammal (*Thamnobryum alopecurum*), kes ei ole ohustatud⁵, kuid vajab tähelepanu. Liik eelistab ajutist üleujutamist ja niisket kasvupinda. Kähar põõsassammal eelistab kasvada varjulistel paerahnudel ja puude tüvealustel. Samuti on kasvukohaks oja ja jõe kallas. Palamulla karstialal kaardistati 2021. aastal üks taim 100 cm² suurusel alal, substraadiks oli kivi. Liiki ohustab metsaraie, veerežiimi muutused, tallamine. Kähar põõsassambla populatsioonid olid 2014. aastal kõigis seirepunktides suurenenud, liik on elujõuline ja heas seisus⁶. Liiki ei lisata eraldi kaitse-eesmärgiks, sest alal on registreeritud vaid üks taim ehk tegu pole esindusliku populatsiooniga. Liigile kehtib looduskaitseadusest⁷ tulenev isendikaitse.

Kavandatava kaitseala lõunapiiril on registreeritud veel I kaitsekategooria liigi kaljukotka (*Aquila chrysaetos*) toitumisala ning II kaitsekategooria liigi metsise (*Tetrao Urogallus*) toitumis- või pesitsusala. Liigid on kaitse-eesmärgiks Linnuraba looduskaitsealal, kuhu jäävad peamised elupaigad, seetõttu ei nimetata neid liike Palamulla maastikukaitseala kaitse-

⁴ Liikide ohustatuse hindamise alusel (2017) kategoorias „ohualdis”.

⁵ Liikide ohustatuse hindamise alusel (2017) kategoorias „ohulähedane”.

⁶ Kaitsealuste sammalde liigiseire 2014. a. Allikas:

<https://kese.envir.ee/kese/downloadReportFile.action?fileUid=12393717&monitoringWorkUid=10428551>.

⁷ Looduskaitseaduse § 55 lg 8.

eesmärkide hulka. Metsisekanadele kehtib pesitsusajal looduskaitseadusest⁸ tulenev isendikaitse.

3. Peamised muudatused kaitsekorras

Palamulla maastikukaitsealal suurendatakse kaitstava ala pindala, et kaitsta ala veerežiimi. Piirangute seadmisel on tuginetud looduskaitseaduse §-le 31. Peamised muudatused kaitsekorras on esitatud tabelites 1–8.

Tabel 1. Metsamajandus

Kehtiv kaitsekord piiranguvööndis		Plaanitav kaitsekord piiranguvööndis
Palamulla karstiaala	<p>Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud uuendusraie, kusjuures lageraie on lubatud langi pindalaga kuni 2 ha ja laiusega kuni 30 m ning turberaie langi pindalaga kuni 5 ha⁹.</p> <p>Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine.</p>	<p>Kaitseala valitseja nõusolekul on uuendusraie lubatud.</p> <p>Piiranguvööndis on keelatud:</p> <ol style="list-style-type: none">1) puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine, kusjuures kaitseala valitseja võib lubada puhtmännikute kujundamist metsise tarvis;2) puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt, kusjuures kaitseala valitseja võib lubada puidu kokku- ja väljavedu, kui pinnas seda võimaldab.

Looduse kaitsel lähtutakse tasakaalustatud ja säästva arengu põhimõtetest, kaaludes iga kord alternatiivsete, looduskaitse seisukohalt tõhusamate lahenduste rakendamise võimalusi¹⁰. Palamulla piiranguvööndis uuendusraiet ei keelata, sest kaitseala eesmärk on tagada esindusliku karstisüsteemi maastikuilme säilimine ning funktsioneerimine, mis on eeskätt seotud veerežiimi säilitamisega. Kaitsealuste liikide kaitseks rakendatakse piiranguid. Alal paiknevad lookusikud, mis on tallamisõrnad ja korduvad raievõtted kahjustavad puistut. Kaitseala valitseja seab metsateatise registreerimisel tingimuse säilitada olemasolev puittaimestik karstiaala avalõhede ja pugemite läheduses. Kui tegu on surnud või surevate puudega, siis on vajalik jälgida, et puid ei langetataks avalõhedele, mistõttu võivad lõhed saada kahjustusi. Kindlasti ei tohi oksid jms raiejäätmeid tõsta avalõhedesse, mille eksponeerimine ongi ala eesmärk. Palamulla piiranguvööndis ei tohi karstiajal rasketehnikaga masinatöid teha, et vältida langatusalade tekkimist. Varasemate metsatöödega on pinnavorm saanud kahjustada.

Suur osa alast on tänaseks majandatud, varasemalt kasvatati alal kuuski, mis said ürasekite tõttu hukka. Kokkuvõttes on oluline jälgida, et metsamajandamise käigus ei rikutaks ala maastikupilti ning kahjustataks kaitsealuste liikide kasvukohti või häiritaks liike pesitsusajal.

Kaitseala valitseja võib lubada puhtmännikute kujundamist, kui see on metsise kaitseks vajalik. Metsis toitub talvel peamiselt just männiokastest, seega on soovituslik uuendada lanke männiga

⁸ Looduskaitseaduse § 55 lg 6.

⁹ Looduskaitseaduse § 91 lg 13

¹⁰ Looduskaitseaduse § 2 lõige 2

või soodustada männikute kujunemist. Männikud sobivad piirkonda paremini, lookuusikutega kaasneksid ka tulevikus probleemid (ürask, tormihellus jms).

Lühikese eluearingiga puistud on liigivaesed ja loodusele mitteomased. Kaitseala funktsioon on looduslikkuse säilitamine ja hoidmine, seega peavad metsades kasvama kodumaised liigid. Kiirekasvuliste pajude või hübriidhaava kasvatamine ei toeta kaitse-eesmärke.

Pinnase kahjustamine rikub ala ja karstivormide esinduslikkust, looduslikku taimestikku, seetõttu on vajalik pinnast kaitsta ja puiduvedu on lubatud ainult siis, kui pinnas seda kannab.

Tabel 2. Ehitustegevus

Kehtiv kaitsekord piiranguvööndis		Plaanitav kaitsekord piiranguvööndis
Palamulla karstiala	Kaitseala valitseja nõusolekul on ehitise püstitamine lubatud.	Palamulla piiranguvööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud rajatise püstitamine.

Palamulla piiranguvööndisse ei ole võimalik hooneid rajada. Karstiala on minimaalses, kuid olulises osas võetud kaitse alla ning vastav osa peab jääma looduslikuks, et säiliks piirkonnale omane maastikuilme ning funktsioneerimine. Rajatise püstitamine on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Rajatiseks võib olla näiteks ala väärtusi tutvustav stend, vajualune jms. Pinnasetööd võivad ala väärtusi samuti kahjustada, mistõttu on vajalik selliste tegevuste planeerimisel suhelda Keskkonnaametiga.

Tabel 3. Maavara kaevandamine ja uue maaparandussüsteemi rajamine

Kehtiv kaitsekord piiranguvööndis		Plaanitav kaitsekord piiranguvööndis
Palamulla karstiala	Kaitseala valitseja nõusolekul on maavara kaevandamine ja maaparandussüsteemide rajamine lubatud.	Maavara kaevandamine ja uue maaparandussüsteemi rajamine on keelatud.

Palamulla karstiala piire laiendatakse just seetõttu, et tagada looduslike protsesside jätkumine. Rabast valguv vesi peab jõudma neeldumiskohani ning allikateni kilomeetreid eemal ka tulevikus. Et looduslik veeringe säiliks, ei ole võimalik suure mõjuga kuivenduskraave piirkonda rajada. Väljapool kaitseala on vajalik hinnata, et kuivendusmõju ei oleks kaitsealale olulise mõjuga.

Tabel 4. Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetiste kasutamine

Kehtiv kaitsekord piiranguvööndis		Plaanitav kaitsekord piiranguvööndis
Palamulla karstiala	Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine.	Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine on keelatud.

Tabel 7. Rahvaürituse korraldamine

Kehtiv kaitsekord piiranguvööndis		Plaanitav kaitsekord piiranguvööndis
Palamulla karstiaala	Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja poolt tähistamata kohas.	Piiranguvööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja nõusolekul tähistamata kohas. Piiranguvööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud üle 50 inimesega rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja nõusolekul tähistamata kohas.

Palamulla maastikukaitsealale ei ole rajatud külastustaristut, ettevalmistatud kohti. Ala külastatakse pigem juhuslikult või väheste matkaliste poolt ning eeldatavalt on külastussurve väikene ning vähene kaitse-eesmärkidele. Piiranguvööndis on võimalik korraldada kuni 50 osalejaga rahvaüritusi ilma kooskõlastamata. Üle 50 inimesega rahvaürituste puhul on kooskõlastus vajalik, et suunata külastust viisil, millega ei kaasneks olulisi mõjusid ala väärtustele.

Tabel 8. Sõidukiga ja ujuvvahendiga sõitmine

Kehtiv kaitsekord piiranguvööndis		Plaanitav kaitsekord piiranguvööndis
Palamulla karstiaala	Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine. Kaitseala valitseja nõusolekut ei ole vaja küsida maatulundusmaal metsamajandus- või põllumajandustöödel.	Kaitsealal on lubatud: 1) jalgrattaga sõitmine teedel ja radadel; 2) sõidukiga sõitmine teedel. Väljaspool teid on sõiduki ja maastikusõidukiga sõitmine lubatud vaid järelevalve- ja päästetöödel, metsa- ja põllumajandustöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud töödel, liinirajatiste hooldustöödel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel.

Sõidukiga sõitmine on lubatud teedel, jalgrattaga ka radadel. Põhikaardi järgi viib kaitsealale tee, kuid looduses on seda kasutatud metsatöödel ning sõiduautoga liginemine ei ole mõistlik.

Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Kaitseala teedel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liikluseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada liikluseaduse §-s 154 nimetatud juhul, st jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane

liikluskorraldusvahend, samuti politsei- ja tollitöötajad ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse, päästetööde tegemisel ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu elektri- ja sideliinide hooldus- ja parandustööde tegemine või muud sellised tegevused). Muudel juhtudel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel ning metsamajandus- ja põllumajandustöödel. Muudel tingimustel pole väljaspool teid sõitmine lubatud, sest see kahjustab tõenäoliselt ala taimkatet ja seeläbi maastikuilmet.

Kaitsealal ei esine veekogusid, seega veekogu veetaseme ja kaldajoone muutmist, ujuvvahendiga sõitmist ei käsitleta. Samuti ei esine alal adru ja pilliroo varumiskohti.

Üldised kitsendused kaitsealal, mis tulenevad looduskaitseaduse §-st 14, jäävad endiseks. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatisel kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, anda projekteeerimistingimusi ja ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatisi.

4. Muudatuste mõju ja kompensatsiooni võimalused maaomanikule

Piirangute kompenseerimiseks on kehtestatud kaitsealadel maamaksusoodustus. Piiranguvõondis on maamaksu vabastus 50%. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril.

Riik ei osta piiranguvõondisse jäävat maa-ala, kuna sellel alal on majandustegevus lubatud ja sihtotstarbelist kasutamist ei piirata oluliselt.

Kaitseala laiendusega seoses poollooduslikke kooslusi alale ei lisandu.

4.2. Muudatuste mõju riigile

Palamulla maastikukaitseala piiri ja kaitsekorda uuendatakse olemasoleva kaitseala põhjal. Rapla vallale laekuv maamaksu tulu ei vähene olulisel määral, sest piiranguvõondi ulatus suureneb üksnes 1,8 ha.

Riigimetsa Majandamise Keskuse hallatavaid maatükke kaitsealale ei jää.

5. Maaomanike ja kohaliku omavalitsuse arvamused ja ettepanekud

Lisatakse peale väljatöötamise kavatsuse avalikustamist.